

רושם ספנדר. "נטשה (אשתו) ואני הרגשנו, אני משער, שגם אנחנו מסוגלים בנקל לככות".
"אני משער!"

מה פלא שהוגו ספנדר עזב את הארץ ובאמי תחתו הרושם הכללי כי "יש בישראל יותר מדי מרווח של הכותל המערבי".
והם עוד לא יודעים את חצי האמת!

ועוד נקודה ישראלית, הפעם משעשעת. אם יודינו ביהימ לא וכה לבוא בשער שרק צדיקים וידועיים יבואו בו, הנה משורר ישראלי אחר וכה להיכנס בו בלא שום מאמץ מיותר. המדובר ב"הנציג הישראלי א", שאינו נזכר בשמו המלא.

לא כתב את היצירה בתהאלמות שלו, וכי ספק רב אם יכתוב אותה אי פעם. וכשהוא חושב על המוות, מטרידה אותי רק מחשבה אחת — האם תיכתב עוד יצירתי בתהאלמות. ביתיים הוא מוסיף וכותב שירים על העבר, ההווה והעתיד, משורר ואישאשכולות שאי אפשר שלא לחוש כלפיו אהדה. ההווה הוא נקודה קבועה שבה ארם מצוי. העתיד כתוב בדיו בלתי נראית אשר פתבה יתגלה רק כאשר היתיד ייפך להווה. הוא קורא ספר שנכתב על אודותיו ומוצא כי למבקר האוהר "אין כמעט שום מושג על המיגבלות שלי". ועם זאת הוא מעריך את הערותיו של מבקר זה ביחס לכוונותיו שלו עצמו בכתובת שיר זה ואחר. הוא

סטיבן ספנדר, ר"ה אודן, ת"ס אליוט, טד יוז ולואיס מקניס. במסיבה בהוצאת פבר, 1963

אשר ייצג את ארצו בכינוס המשוררים הבינלי-אומי שנערך ברוטרדם בשנת 1982, בו השתתף גם ספנדר. כתיב הקפיד על דיוק מרבי אני מצטט את לשון הכותב:

דיבתי עם הנציג הישראלי הזועף, בעל הבעת הנוז, א. הוא התלונן באוזני אלברטו (בן לאסרדה) - המשורר הפורטוגלי, אף הוא היה המזומנים - שעה אחרי שהגיע לכאן - שעוד לא מצא בחורה שאיתה יוכל לבלות את הלילה. הוא ביקש לדעת, אם יש דיסקו-טקיס ברוטרדה שבהם יוכל לתטוס לו איזו בחורה, ברור שאלברטו לא ידע מה להשיב לו. הישראלי אמר שבעצם מתחשק לו לעזוב את רוטרדם מייד. בהמשך הערב פגשתי בו והוא הירצה באוזני על הבריטני פאנטינה (הימים היו ימי מילחמת פוקלנד - '79) קודם-כל, אמר, הם (הבריטים) לא היו צריכים לגלות לאיש שהם מגייסים כוח משימה צבאי. כל העניין צריך היה להתבצע בסודיות אמורה תוך כדי המשך המשא-ומתן עם ארגנטינה. אחר-כך הם היו צריכים להפעיל הרבה יותר חיל-רגלים. אחרי זה הם היו צריכים לתמוך במיתקן-פתע בכל עוצמתם, וכי 'כו' הייתה הזכירה לי, בצורה בלתי-נעימה, דבר-מה שנתקשתי לזהותו. אחר-כך תפסתי שהיא הזכירה לי שיחות של גרמנים בשנות השלושים. אותו טון יחיד, אותו ביטחון שמה שהוא אומר אינו ניתן לעיוור."

עד כאן ספנדר. ויש עוד הרבה מסוג זה, זיכרונות וחצי זיכרונות, מהם שאינם נקיים לחלוטין מאבק גיבורות או לזכו אותה פגשה עם ארלי גינזבורג, שבה מבקש אלן להשימע לו כמה משירי ויליאם בלייק שאותם הלחין ספנדר משיב כי שמע מאודן, שהשירים האלו טובים. גינזבורג מופתע. מסתבר שאודן סרב בתוקף להיגה לו לשיר באוזניו. מייד בראשית הזימרה קטע אותו חריפות באומרו: "אני מבקש ממך להפסיק. זה מבין אותי נורא לשמוע אנשים שרים שירים שהם עצמם הלחינו. אני לא יכול לסתור את זה."

כסיום אפשר לומר על יומניו של ספנדר ש' כוחם מצוי בדיוק במקום שבו מתגלית תורפת. אותו חוסר-ביטחון בסיסי בעצמו וביצירתו, המוליך ל"כך הרבה חיבובים ובהינות-עצמות ומובע כאן בגילוי-לב שאינו מצוי. כך הוא אומר ש"אני באמת מעריך אנשים הרואים בכל פירסום הרבק בהם דבר-מה המוני ונתעב... אילו הופיע יום אחד צוות טלוויזיה בחצר ביתם כדי לצלם אותם לצורכי טרז עולה, היו רואים בכך מעשה של יתבול מחריד". הוא מודה לתומי כי הוא כותב רצונותיו, מפני שמבקשים זאת ממני ומפני שאינני יודע לומר לא. הוא יודע היטב שעדיין

רים — ובכן, הקו האסטרטגי שנקט עד כה, לא זה בלבד שלא הוכיח את עצמו כיעיל וכמרתיע, אלא להיפך, באקלים התרבותי של ימינו הוא מתפרש כחולשה, כרפיסות וכחוסר-אונים, כהר תירו את המצב בלא שינוי, כלומר, באנדרלמוסיה מלאה: זה קוטל וזה משבח, זה מגרף וזה מברך, אומנם להערכה המיידית, להר העכשווי ול-טווח הקצר אין חשיבות של ממש, ככל שמ-דובר בתחומי האמנות: היוצרים הגדולים, למרות העקיצות, הפצעים וההשמצות, יפליגו אל התר-דעה הפתוחה של הדורות הבאים, ואילו המבקר רים, ברובם המכריע, יעצרו על קו החוף כדי לשקוע בחול הרך של השיחה. בכך אין ספק, אך ככל זאת, כדי שלא לערער את מה שהוא כבר מעורער ריו, ואולי אפילו למען ציבור הקוראים, יש להפר את השתיקה בנושא זה ולהגיב בעוצמה. באחרונה משיעו את קולם בכיוון זה גם אחי-דים מבין המבקרים עצמם, החשים ככל הנראה בעוול הגרים. עמדה דומה לזו של ברנשטיין, בעניין סיפרו עם עמוס עוז, נקט לפני כחודש מנחם בן, ברשימת-הגנה אשר פורסמה בדבר. ברוח דומה, ואף באותו יום, הגיבה נילי מירסקי בהארץ בקשר עם סיפרו של יהושע קצו התגנ-בות יחידים. חיוזן דומה של הישוע קצו התגנ-מתקיים בימים אלה סביב סיפרו החדש של יורם קניוק בתו וכאילו אין די בכל אלה כדי להצדיק את עמדתם של אורי ברנשטיין, נילי מירסקי ומנחם בן, מתרגש ובא מחול-שדים מוכר, סביב סיפרו של א"ב יהושע מולכו, אשר אך זה יצא לאור.

כדי לשקף מציאות זו מוזית נוספת, אנו מבי-אים מיכתב למערכת, שפורסם במוסף ידיעות אחרונות. ללמדך, שלא רק אנשי ספרות מיק-צועיים חשים במצב המגוחך השורר (ומתמשך) בתחום הרצוניה:

בעיתונכם התפרסמה רשימה מאת יהור-דית אוריין תחת הכותרת, להמית באהבה, הדנה בסיפרו החדש של א"ב יהושע מולכו. הספר, מבחינתה של הכותבת, מאכזב, גדוש תיאורים בלתי-רלוונטיים וכן היא קובלת על המחבר שלא עשה שום מאמץ (וכאן הכלילה שכך נוהגים כל סופרי ישראל) לעניין את הקורא (שום פעלול מתת, שום

גרויי סקרנות, שום טריקים מבטיחי סיפור). בהעיר (13.2) התפרסמה רשימה במדור ספרים מאת אנטוניה שמאס תחת הכותרת "יהושע הפרוע: חיגה" הדנה באותו ספר. שמאס מתאר את הספר. מקסים" ומוצא את סוד הקסם שלו" דווקא בכך. שאין בו מקדמי-עלילה מותחים ואין בו תהפוכות גדולות. הספר בעיניו. פרוע" במובן הטוב של המילה.

כ"ל אנו מוצאים מבקרי-מוסיקה שכותבים: "הפסנתרן המבריק שנתן ערב כל יישכח". ועל אותו ערב ואותו פסנתרן כותב השני: "זה לא היה היום שלו". בסיגנון כתבי-הספורט.

וכך נמצא מבקרי אמנות כותבים על אותה התערוכה: "זה סוג ציור נחמד שאפשר לתלות מעל הספה בסלון", והאחר מצוין "ציור מיקצועי ורגיש".

ועל סרטים - "סרט לאינני הטעם" לעומת מבקר אחר שכותב: "הדבר הטוב ביותר בסרט זה אלה הקורסאות הרכות שאפשר להירדם בהן".

נו, אז מה נשאר לנו לעשות? - לקרוא את כל הביקורות, לצפות בכל הסרטים, להאזין לכל הקונצרטים, לבקר בכל התערוכות ולבלוע את כל הספרים. ובא לציון גואל...

הבאתי מיכתב זה כדי להוכיח, כי ציבור הי-קוראים בארץ אינו מורכב מכהמות בלבד, וכי שגה משה דור בצורת התבטאותו כלפי ציבור הקוראים, בריאיון שהעניק לעל המישמר, שם אמר כי: "אני חושב שבגלל תודעת די רדודות של מה שקוראים אצלנו, עם הספר" אנתנו עדיין מייחסים מישל רב מכפי שהוא קיים במציאות להווייתם המשפיעה של משוררים וסופרים. אומי גם ישנם מי שרואים להלום בלא הרף באותן תודעות כדי לרדוד רידוד של ממש, אך אם לש-לוף אצבע מאשימה, הרי שכודאי אין להפנות אל ציבור הקוראים, הגיון ממתוככי-סיפור דוגי מת אלה שהוכיח אורי ברנשטיין. ואגב, ראוי לציין כי משה דור, חתן פרסיביאליק לשנה זו, נקט לא פעם עמדה פומבית אמיצה בנושא המי-דובר.

שמעון צמרת ■

רשות הדיבור

עם תערוכתה של ציפורה ברנר

תמונה המוסתרת מעין רואים כמה כאילו לא היתה קיימת כלל. כי מתי מוצאת תמונה את תיקונה? כשיש מי שרואה אותה, מת-רשם, אולי גם מתרגש וחווה אותה כחוויתו הוא. ככל שתמונה אהובה יותר על בני-אדם, היא עצמה נעשית בעלת ערך רב יותר.

מקובל היה לחשוב כי מי שעוסק בעולם הצבע והצורות אינו מיטיב להתבטא בשפת המילים. נראה שרברים אלה הם נחלת העבר. לעיתים אני נדהמת להיווכח כיצד פירחי-אמנים מיטיבים כל-כך להתבטא במילים עד שהמלל שלהם אף עולה בערכו, לא פעם, על יצירותיהם.

אני עדיין שייכת לאותם שאין בכוחם לנתח ולהעריך במילים את מעשה ידיהם. אני שמחה להשאיר זאת למבקרים ולכתבים שמלאכתם בכך.

אגב תכנים, בתערוכותי הראשונות — נהגו העיתונאים לבקש ממני לספר להם "משהו פיקאנט" כדי לעורר בדרך זאת עניין בקוראיהם.

לא שחסרו לי חלילה סיפורים, "פיקאנטיים", אך אני ראיית בעצם הבקשה מעין פגיעה ואפילו צדק לרלות רגש. כיצד ניתן לבקש מאמן המתמודד במשך חודשים ושנים עם בעיות של הארמוניה, קומפוזיציה, אירגון החומר וכו' לפרוט את כל זה לפרוטות של "צימוקים" וסיפורים שאינם שייכים לעניין.

במשך השנים איבדה התנגדותי מחריפותה ונעשיתי סלחנית יותר ביחס לבקשותיהם של הכותבים. אינני יודעת אם יש בכך התקרבות או נסיגה.

תערוכותי הנוכחית, תקופות, המתקיימת במוסיון בתים, אינה רטרופסקטיבית. לכך עוד לא הגיעה השעה. אך היא משתרעת על פני שנים רבות. אחת העבודות המוקדמות ביותר היא זו של אוניית המפעלים פאריטה שעלתה על שירתן בחוף תל-אביב. כשנדע הרבה, אני זוכרת, ירדתי לחוף בשעה 5 לפנות בוקר וציריתי את האוניה, ואני עדיין תלמידה בשנה הראשונה ללימודי הציור.

ציורים מוקדמים אחרים כוללים סידרת אקווארלים מרחובות תל-אביב בשנות הארבעים והחמישים, ציורים של בתי-הקפה שלחוף הים, של נמל תל-אביב ששוב אינו קיים, וכן ריוקנאות של ידיים: אלכסנדר פן, הצייר יחיאל קריזה ועוד. יש כמובן ציורים רבים של נופי צפת, טבריה וירושלים, ויש גם סדרה של קולאז'ים תיעודיים שאותם ציירתי בעיקבות מילחמת יום-הכיפורים.

נרמה לי כי ככל ציורי ניכרת השפעת האקלים היסתיכוני שאני כל-כך אוהבת: אורה, שימשה וחומה של ישראל חמת המזג. זה, בצד התרבות של הציור הצרפתי שממנו הושפעת כה הרבה.

ציפורה ברנר ■